

DS'70

Secretariaat: Herengracht 94, Amsterdam, Tel. 020-247793
Postgiro 200 98 98 t.n.v. Penningmeester DS'70, Capelle a/d IJssel

REDE J.J.A. BERGER, VOORZITTER 2e KAMERFRACTIE DS'70 OP DE PARTIJRAADS-
VERGADERING D.D. 12 AUGUSTUS 1971, HOTEL NOORD-BRABANT TE UTRECHT

Waarde partijgenoten,

Na de korte inleidingen van onze oud-ministers over de begrotingsproblematiek heb ik er behoefte aan op een aantal zaken, die met de kabinetsproblematiek verband houden, verder in te gaan. Ik moet u zeggen, het valt soms niet mee om de feiten precies op een rijtje te zetten, al was het maar vanwege het feit, dat het niet altijd even eenvoudig is om die feiten in eenvoudig Nederlands weer te geven en bovendien omdat ook onze overigens onmisbare - pers, ik herhaal onmisbare vrije pers, een enkele keer, gelijk de politici, weleens tot de verwarring heeft bijgedragen. Een schoolvoorbeeld daarvan, maar zeker niet zonder humor, vond ik de vermelding in één van de Haagse ouranten, dat De Brauw en S. Keuning heerlijk in de sauna zaten, nou ja heerlijk, en dat tegelijkertijd ik bezig was druk te onderhandelen over het herstel van de breuk met Tilanus. De werkelijkheid, dames en heren, was dat ik op dat moment ook in die sauna zat en met Keuning kreunde onder de oefeningen, die De Brauw al vele jaren pleegt te doen. Maar ter geruststelling: de waarheid moge dan niet altijd op het juiste moment worden gezegd, ze komt toch altijd weer om de hoek kijken, want terwijl ik dat zat te lezen, zag ik dan eindelijk de heer Tilanus op het terrasje van Corona in Den Haag en ik heb dus toen maar tegen hem gezegd - huiselijk en vriendschappelijk - Arnold, aangezien wij reeds diepgaand hebben gesproken, is het misschien tijd althans in het kort deze berichten meer waarheidsgehalte te geven.

Dames en heren, ik wilde op een enkel feit nogeens heel duidelijk wijzen. De breuk ontstond binnen het Kabinet en binnen het Kabinet ontstond de breuk formeel op grond van de begrotingspolitiek, ook materieel natuurlijk, maar niet alleen materieel om die begrotingspolitiek. Sedert maanden hebben leden van de fractie in het openbaar, in augustus ikzelf, in oktober ikzelf, S. Keuning meerdere malen, en de partijvoorzitter, gezien op de ontwikkeling van de prijzen en inkomens en dus op een toenemende inflatie.

Hetzelfde kan worden gezegd van Prof. Heertje.

En de ministers hebben dat in het kabinet meer dan één keer gedaan. Ik kan dat natuurlijk niet op de voet volgen, u zou bovendien verward raken in data en gegevens, maar misschien herinnert u zich nog wel die brief, die ik op 3 mei schreef aan de heer Biesheuvel. Dat was een brief die ik schreef, omdat ik zeer ongerust was over de gang van zaken. Die brief is uitgelekt en heeft daardoor nogal wat aandacht gekregen en de heer Aantjes heeft over die brief het een en ander geschreven in de rubriek "Van A tot U" in het blad van de A.R., dat is wat anders dan "Op weg naar het einde" van G.K. van 't Reve. Naar aanleiding van die brief is er tussen de heer Biesheuvel en de heren De Brauw en Drees en mij een uitvoerig gesprek geweest. En wie dus nu zegt en wie nu beweert, dat wij de loonpolitiek er als het ware met de haren bijslepen, die kent òf de feiten niet, òf wil die feiten niet kennen. Maar dat gaat, dames en heren, vaak zo. En dat komt ook wel eens uit; zo las ik dezer dagen in Het Parool, overigens een blad dat ik al sedert jaar en dag lees, al was het maar - maar niet uitsluitend - vanwege Carmiggelt, dat De Brauw en Drees de polarisators zijn en ik de verzoener. Opnieuw een misverstand. Wij zijn alle drie politici. En we staan alle drie afkerig tegenover de polarisatie in die zin, dat als men onder polarisatie verstaat: de motorische kracht om de maatschappelijke en politieke problemen - en dat zijn er vele - op te lossen. Maar laat ik u zeggen, we zijn ook alle drie politici en voeren die politieke strijd, omdat wij vinden dat politiek niet een onbelangrijke zaak is en omdat wij menen, dat het Nederlandse volk eenvoudig betrokken behoort te zijn, ja sterker: betrokken is bij die politiek. En om nu maar elk misverstand weg te nemen én over mijn brief aan H.M. de Koningin, inhoudende een advies om een informateur te benoemen, én over mijn brief over de defensie en de politie, én over mijn brief, zijnde het antwoord op de voorstellen van de heer Scholten met betrekking tot de loon- en prijspolitiek - ikzelf spreek, en niet zonder opzet, zeer bewust van prijs- en inkomenspolitiek - bestond tussen De Brauw, Drees en mij, ja sterker nog: bestond in de gehele fraktie geen enkel verschil van inzicht. Het is misschien wel vervelend voor sommigen, om dat te moeten vaststellen, maar het is de eenvoudige waarheid. Ieder heeft zijn eigen toon van spreken, ieder heeft zijn eigen toon van zeggen, maar dat doet niets aan het feit af, dat we sedert al die tijd in een grote mate van harmonie hebben kunnen samenwerken. Die goede samenwerking is misschien in sommige politieke partijen langzamerhand een zo uitzonderlijke zaak geworden, dat men zich haast niet kan voorstellen, dat het bij DS'70 bestaat, maar ze bestaat! En met dat feit zal

men ernstig rekening moeten houden.

En ik wijs hierop, niet omdat ik er zo'n behoefte aan heb om er lang bij stil te staan, maar omdat men anders tot een uitlegkunde komt, die een overslimheid bij schrijvers of bij politici veronderstelt, die er gewoon niet is. Men komt dan tot dat soort uitspraken als - zoals ik dezer dagen las in een van onze "leading papers", de N.R.C., "het processieverbod is in strijd met het Verdrag van Rome"!

Dames en heren, wat was de zaak? Wij hebben in de verkiezingstijd vóór de vorming van het Kabinet-Biesheuvel aangedrongen op beleidsombuigingen, aangedrongen op een scherper bezien van de uitgaven, die namens het Nederlandse volk en met geld van het Nederlandse volk worden gedaan. Wij hebben aangedrongen op een doelmatig beheer, wij hebben aangedrongen op beheersing van de overheidsuitgaven, omdat er van zdie overheid een bestedingsinflatie uitging. Ik mag nogeens herinneren aan een van de redevoeringen van mijn vriend Goedhart in de Tweede Kamer over de loonpolitiek. Maar wij willen dat er ook flexibel wordt gedacht, wij willen dat men niet verstart en na deze beleidsombuigingen, waarvan in 1972 De Brauw en Drees samen ongeveer 700 miljoen voor hun rekening namen en de andere departementen 180. begon steeds meer duidelijk te worden dat er naast die afkoeling, die noodzakelijk was door de overheid, er een kosteninflatie ontstond en wie het niet erg geloven wil van ons, die leze nogeens het artikel van L.A. Hofman in Economische Statistische Berichten van 26 juli 1972.

De Brauw heeft geprobeerd Prof. Hartog uit Groningen ook op dit artikel te wijzen en het valt te hopen, dat hij er intussen kennis van heeft genomen. Men heeft ons op dit punt - op die bestrijding van de kosteninflatie - zo nu en dan bijna voor rotte vis uitgescholden, voorgesteld als mensen van uiterst rechts, of als mensen die de arbeidersbelangen, de werkenemersbelangen, niet zien, of als mensen die dirigistisch zijn, of als politici, die de vakbeweging van werknemers en werkgevers niet een plaats in deze maatschappij toekennen.

Dames en heren, het is complete nonsens, complete nonsens.

Ikzelf ken de vakbeweging nogal goed, dacht ik en ik moet u zeggen, ik ben er ook lid van en ik schaam me er niet alleen niet voor, ik ben er altijd met veel trots lang lid van geweest. Maar een goed lid van de vakbeweging betekent niet: een zwijgend lid, of een slaafs lid en een politicus is niet een man of een vrouw, die heeft te doen wat het bedrijfs-

zegt. Bovendien, ik ben nu eenmaal niet een oud-liberaal of een volgeling van Gomperts, ik ben een DS'70-er. En ik ben van mening, dat het juist de laagstbetaalden zijn, dat het juist de kleine spaarders zijn, dat het juist de middengroepen zijn, dat het juist de middenstanders zijn, die het eerst het slachtoffer worden van de inflatie. Inflatie, het is gewoon afgeleid van het woord opgeblazenheid; inflatie betekent ziekte en het is een ziekte die eindigt in werkeloosheid en ontwrichting van onze economie. Dat punt nummer 1.

Punt nummer 2 is dit, dat het ons daarbij niet ging om de werkgevers en de werknemers uit te schakelen, maar dat wij willen dat tenslotte de overheid de eindverantwoordelijkheid draagt en ook toepast, indien dat nodig is. In mijn brief van 3 augustus aan de heer Scholten heb ik er nogeens nadrukkelijk op gewezen, dat het een kwestie van doelmatig bestuur is en van openheid, dat als men niet tot overeenstemming komt, of als men van de overeenstemming afwijkt, er dan maatregelen door de regering moeten worden genomen. Mag ik het huiselijk zeggen, dames en heren, niemand ging in onze gedachtengang op de prijspolitieke of loonpolitieke bon, indien hij of zij, dat zijn dus de organisaties van het bedrijfsleven, zich aan de spelregels zouden houden. En nu kan men natuurlijk zeggen: maar kun je het niet helemaal aan hen overlaten? Ja, dames en heren, en waarom moeten ze vooraf worden gewaarschuwd? Om het enkele feit, dat de inflatie niet van vandaag of gisteren is én om het feit, dat een regering die werkelijk regeert, de dingen eerlijk en duidelijk vooraf zegt. Men kan natuurlijk zeer verholen de dingen zeggen, men kan natuurlijk zeggen, uit het feit dat blijkt dat de regering verantwoordelijk is, dat er misschien t.z.t. zal worden ingegrepen, maar is dat meer fair, meer duidelijk, meer tactisch? Dames en heren, ik geloof het niet; of de heer Scholten had in zijn voorstel die bedoeling wél en dan had het ook gezegd moeten worden. Het merkwaardige van de brief van de adjunct-informateur is dan ook niet, dat er niet een aantal heel belangwekkende passages in staan, maar dat er uitsluitend wordt gezegd, wat men zal doen als er overeenstemming is bereikt. Terwijl het er ons om ging, dat er wordt gezegd, wat men zal doen als er geen overeenstemming wordt bereikt. En laten we er niet om heen draaien: in de brief van 2 augustus hebben wij een stap naar onze partners toe gedaan. Wij hebben gezegd, dat wij bereid waren ook de onderhandelingen tot na 19 september, de datum waarop de begroting wordt ingediend, te aanvaarden. Maar wij hadden daaraan toegevoegd, dat de bewijslast als het ware op het bedrijfsleven berust, dat dit dan zou moeten aantonen, dat de inflatiebestrijding - bij afwijking van de nul-lijn -

niet verminderd zou worden.

Dames en heren, het komt er toch eenvouding op neer, dat wij geen echte bestedingsbeperkingen wensen, maar dat wij als het ware de inkomens over 1973 waardevast willen houden, zodat er een begin, ja een begin van de bestrijding van de kosteninflatie gaat komen.

Prof. Pen heeft vorig jaar in Het Parool nog eens geschreven - en niet ten onrechte - dat eigenlijk de inkomens en prijzen niet meer mogen stijgen dan de produktiviteitsstijging, dat is pas de ware, echte, keiharde inflatiebestrijding. Maar je kan een geneesmiddel soms al te fel inspuiten en al te sterk doceren en het was om die reden, dat wij accepteerden dat een bestrijding van de inflatie in fasen geschiedt, maar dan ook wezenlijk geschiedt.

Ik geloof steeds meer, dat het verschil van inzicht over de prijs- en inkomenspolitiek niet een verschil van humeur of karakter of vriendelijkheid of onvriendelijkheid van de onderscheidene personen is, maar een verschil van visie op deze maatschappij en daarbij heeft DS'70 een eigen gezicht en een eigen standpunt. Wij zijn geen mensen, die gek zijn op socialisatie, maar wij zijn ook geen mensen, die elke overheidsverantwoordelijkheid verwerpen en die elk overheidsingrijpen bij voorbaat afwijzen. En misschien zit daar een stuk van verschil in inzicht en het is dan ook eigenlijk heel merkwaardig, dat de Partij van de Arbeid, waar een aantal "dirigisten par excellence" inzitten, dat deze partij juist ons beschuldigt van een verkeerde kijk op zaken en een onvoldoende respect voor de vakbeweging van werkgevers en werknemers. Misschien zou de kritiek van de heer Bakkenist op de heer Wiegel, toen hij in zijn zoveelste verklaring dan toch enige eisen met betrekking tot maatregelen ten opzichte van lonen en prijzen stelde, diegenen die ons op dit stuk voor zo rechts en voor zo ouderwets verwijten, de ogen kunnen openen. Maar ik moet u zeggen, het is blijkbaar heel moeilijk. De zaak is bijna ridikulaal. Het Kabinet-De Jong deed niets aan beperking van overheidsuitgaven en wel aan loonpolitiek. Het Kabinet-Biesheuvel deed wel aan de bestrijding van de overheidsuitgaven en niet aan de prijs- en inkomenspolitiek en blijkbaar is er nu een derde Kabinet nodig, dat de moed heeft om beide zaken in evenwicht te zien.

Want als men de onderscheiding staat en maatschappij wil maken, overigens een onderscheiding die diskutabel is, dan zal men toch op zijn minst moeten erkennen, dat maatschappij en staat met elkaar in verbinding staan, dat het als het ware communicerende vaten zijn en dat zij invloed op

elkaar

elkaar hebben. Ik heb niet voor niets enige weken vóór de Kabinetscrisis aan de Minister van Financiën gevraagd, of in het zo prachtige schema van reële progressie, van louter nominale progressie, of daar ook in zat in dat schema, want wij Nederlanders zijn nu eenmaal gek op schema's en dogma's - of daar ook in zat een ruimte voor extra-prijsstijgingen? En de heer Nelissen antwoordde hiërop letterlijk: "u heeft gelijk als u stelt, dat daar geen plaats voor prijsstijgingen inzit".

En ik heb de heer Nelissen eveneens letterlijk gevraagd, of een onderstelling, dat de loonkosten met $8\frac{1}{2}\%$ konden stijgen voor de in te dienen begroting, of bij die onderstelling er ook van uitgegaan was, dat er in allerlei subsidies salarissen zaten en dat er ook bedrijven zijn, die tekorten hebben en dat in die tekorten ook salariskosten zitten en of dan die $8\frac{1}{2}\%$ loonkostenstijging wel bereikend was? En het antwoord ook hierop was, eveneens van dezelfde minister Nelissen, dat ik in dat opzicht gelijk had. Het zou er volgens hem op neerkomen, dat dan extra "gaten" zouden ontstaan.

De hele wereld weet, dat wij nu zo langzamerhand de koploper zijn in de inflatie. En wij weten het zelf ook. En wij zijn, dames en heren, ook van mening, dat er iets aan moet worden gedaan, maar wij zeggen telkens met een grote mate van overbeleefdheid in economische en sociale vraagstukken, als het om de oplossing gaat: na u, ik wacht nog even.

En wij hebben telkens ook weer een andere reden voor uitstel. Natuurlijk deugt deze maatschappij in vele opzichten niet, natuurlijk is er een inkomenspolitiek die correctie behoeft, natuurlijk - ik erken het - is onze inkomenspolitiek meer gericht tot nu toe op de secundaire herverdeling dan op primaire inkomensverdeling, maar moeten we dan eerst, eerst de ellende in, om dan pas tot een betere wereld te komen, of zijn wij bereid te erkennen, dat deze gebrekkige maatschappij en deze Nederlandse sociale en economische situatie toch voldoende waarde hebben en voldoende betekenis voor ons allen, om haar te redden en haar te genezen en daarnaast dan die diepgaande wijzigingen aan te brengen, die dringend noodzakelijk zijn?

Dames en heren, achter die inflatie, dat een wóórd is, daar staan mensen die eronder lijden, daarachter staan werklozen, daarachter staan mensen, die gerekend hadden op hun oude dag iets met het geld te kunnen doen, maar het lijkt erop, alsof wij het Nederlandse volk tabak verkopen met op de wikkel de mededeling: inhoud een half ons en dan pas bij het opengaan van het pakje staat wat is bedoeld: een Engels half ons (= circa 14 gram).

U zult mij, dames en heren, vragen waarom ik bereid was aan een poging, zoals dat heet, tot lijmen mee te doen. Ik zal u daarop oprécht antwoorden. Ik begin maar alvast opnieuw erbij te zeggen, dat én onze oud-ministers én onze hele fraktie het met mij eens waren.

Mijn standpunt was - en dat standpunt kunt u in vele handboeken over staatsrecht terugvinden - dat er een breuk was binnen het kabinet en niet tussen het kabinet en de meerderheid van de Kamer en dat er dus alle reden was om een informateur te laten onderzoeken of die breuk te helen viel. In dit verband wijs ik er nog eens op dat niet ik, maar de andere vier regeringspartijen als het ware rechtstreeks op de verkiezingen afkoersten en dat dan ook de opmerkingen van één van de heren, ik meen de heer Aantjes, dat ik de tijd zou hebben gebruikt om als het ware mijn positie te versterken, toch op zijn minst wat vreemd aandoen. Ik heb het gevoel, dat mijn advies aan Hare Majesteit de Koningin de heren wat verrast heeft. Het heeft even geduurd, voordat men het verwerkt had. De heer Biesheuvel werd als formateur aangewezen met een vrij ruime opdracht en het was de heer Biesheuvel, die mij op een avond opbelde, maar ik zat om het u eerlijk te zeggen, op dat moment met De Brauw een glaasje bier te drinken en werd dus vanuit de fraktie verzocht de heer Biesheuvel terug te bellen, waarbij hij mij mededeelde, dat de vier andere fraktievoorzitters hadden verzocht opnieuw contact met DS'70 te leggen en de heer Biesheuvel zei: "dat is voor mij het politieke novum". Nimmer heb ik de heer Biesheuvel zo formeel horen spreken als op dat ogenblik. En ik heb vanaf den beginne gezegd: "Mijnheer Biesheuvel, ik heb ernstige bedenkingen tegen de staatsrechtelijke figuur, ik heb heel ernstige bedenkingen, niet omdat ik iets tegen de heer Scholten heb, integendeel, dat is een bekwaam en begaafd man, maar ik heb iets tegen een adjunct-informateur, door ons ook spottend wel genoemd: "importeur van gevoelens". Omdat een formateur of uzelf daartoe beter geschikt is, omdat dat sneller en rechtstreekser verloopt." U moet niet vergeten, dat dit geschiedde op de avond volgend op de dag waarop de heer Aantjes min of meer de brandslang had doorgesneden toen het belendende perceel, genaamd kosteninflatie, moest worden bespoten en de heer Wiegel daartoe een poginkje deed. De heer Wiegel had namelijk 70 miljoen gevonden via aan- of ommunting van metaal of zilver.

Tussen twee haakjes, dames en heren, de heer Wiegel heeft deze 70 miljoen nogal eens een keertje verdeeld; bij mijn weten heeft hij het alleen nog niet verdeeld onder de journalisten en de kamerleden. En terwijl de heer

Aantjes dus als het ware duidelijk maakte, dat hij niets in de poging zag, was de heer Biesheuvel op zoek naar een ondercommandant-brandweer. Ik heb dan ook de heer Scholten openlijk gezegd, dat ik niets tegen zijn persoon had, maar dat ik de figuur staatsrechtelijk bijzonder opvallend, om het voorzichtig te zeggen, vond en niet zo erg doelmatig.

Ik heb de heer Scholten op 1 augustus gesproken; bij dat gesprek ging het over het departement van Verkeer en Waterstaat en het departement van Onderwijs en Wetenschappen, over onderwijsvraagstukken, over defensievraagstukken, over schoolgelden en over loon- en prijspolitiek. En ik heb de heer Scholten op dat moment exact gevraagd, of hij zijn opdracht aan mij wilde geven, "dat zien wij later wel". Ik heb het twee keer gevraagd en ook later met de vijf fractievoorzitters sprekende, heeft hij die opdracht niet aan ons gegeven. Ik heb voor het eerst die opdracht gekregen van de pers, toen de mislukking van de poging bekend werd en Drees en ik een persconferentie gaven ná die van de heer Biesheuvel en één van de journalisten mij vroeg: "kent u de opdracht van de heer Scholten" en toen heb ik gezegd: "neen". En ik heb later in aanwezigheid van de secretaris aan de heer Scholten opnieuw gevraagd of ik nu eindelijk de opdracht kon krijgen.

Dames en heren, als ik die taakopdracht eerder had gekend, dan was naar mijn gevoel de zaak eerder beslist. Ik wil u die taakopdracht eens even voorlezen:

"Kader van de werkzaamheden"

1. Begrotingsbeleid

Kader voor het overleg dienen te zijn de beslissingen van de Ministerraad over de groei van de relevante uitgaven in de komende jaren en het dekkingsplan voor 1973.

Uitgangspunt is de in de Ministerraad bereikte overeenstemming over de verdeling van de uitgaven, waarbij aanwending van eventuele ruimte - bij herberekening gevonden - een open zaak is.

2. Loon- en prijsbeleid

Doelstelling is, dat de reële groei van het nationaal inkomen, zoals die zich recentelijk voor 1973 aftekende (4%), geheel bestemd zal zijn voor de collectie sector.

De vraag, wat te doen staat wanneer deze reële groei genoemd percentage te boven gaat, dient in de toekomst te worden bezien. Het bereiken van deze doelstelling zal bij voorkeur moeten geschieden langs de weg van een in het najaar af te sluiten sociaal contract tussen Regering en het georganiseerde

ganiseerde bedrijfsleven.

3. Mogelijke andere punten

Voor het overige zal in het overleg een redelijke mate van zekerheid moeten worden geschapen, dat geen nieuwe breukpunten zullen ontstaan en dat men bereid is de vierjarige periode af te maken.

28 juli 1972"

Daarnaast wil ik u ook wijzen op een zin uit de brief van de heer Scholten van 4 augustus jl., na het beëindigen van zijn werkzaamheden, aan de heer Biesheuvel. Die zin luidt:

"De breuk in het kabinet-Biesheuvel is blijkens het desbetreffende communiqué ontstaan op het terrein van de ontwerp-begroting 1973. Hoewel achteraf de discussie zich heeft verplaatst naar de loon- en prijspolitiek, is mij gebleken, dat de toenmalige ministers Drees en De Brauw geen gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid die in de vergadering van de Ministerraad van 16 juli jl. was geschapen om de begrotingsvoorstellen te aanvaarden onder voorbehoud van de vervolgens te nemen beslissingen over de loon- en prijspolitiek. Hieruit leid ik af, dat op dat ogenblik de begrotingsproblematiek het essentiële breekpunt was."

Ja, natuurlijk hebben de heren Drees en De Brauw op dat ogenblik bij de begrotingsbehandeling geen voorbehoud meer gemaakt over de lonen en prijzen, immers dat voorbehoud maakt men als men het eens is met de begroting, maar men was het op dat stuk oneens en dus het voorbehoud had geen zin voor hen. Dat doet helemaal niets af aan het feit, dat als het wel aanvaard was, dat ze dat voorbehoud zouden hebben gemaakt en dat ze maanden en maanden daarvoor telkens en ik meen met name beslissend op 11 juli, over deze zaak hadden gesproken.

Het is overigens een merkwaardige contraire zaak, dat men enerzijds zelfs Drees, ja dames en heren, uitgerekend Drees, beschuldigt van het smijten met deuren en anderzijds dan veronderstelt dat hij op dit punt een Lamme Goedzak zou zijn geweest. Wie Drees een beetje kent, weet dat beide typeringen niet erg bij hem passen; met deuren smijten ligt hem niet zo erg en op het punt van publieke financiën en economie is hij nog moeilijker van de bal te krijgen, hetgeen hij dan overigens gemeen heeft met vele van zijn partijgenoten.

Natuurlijk wilden wij dit Kabinet laten slagen, natuurlijk wilden wij de zaak tot een goed einde brengen, natuurlijk hadden wij er behoefte aan om, nu we eenmaal aan de rit waren begonnen, die af te maken, maar wij

wilden niet alleen in de regering zitten, we wilden ook dat onze ministers konden regeren en dat het Kabinet-Biesheuvel op één van de essentiële punten van regeerkracht zou doen blijken.

Dames en heren, ik heb er weinig behoefte aan nu plotseling diegenen met wie wij hebben samengewerkt, voortdurend persoonlijk te beoordelen of te veroordelen. Het heeft mij verbaasd, maar dat is een zakelijke opmerking, dat een man van zoveel en zo veelvuldig overleg als de heer Biesheuvel, op het allerlaatst een totaal-plan voorlegt, een totaal-plan, dat als het ware was voorzien van het etiket "take it or leave it". Een methode, die niet in zijn handelwijze tot nu toe paste en daarom ook juist zo'n schokeffect teweeg bracht en een methode die ook bij onze manier van besturen en regeren niet past. Dat kan zich een Engelse eerste minister met een kernkabinet veroorloven, dat kan zich de President van Frankrijk veroorloven, maar bij ons past zulk een systeem niet.

Er was trouwens ook nog zo iets als een reeds min of meer vaststaande afspraak voor de maandagavond, dezelfde maandag als die van de crisis. Een afspraak die in principe was vastgelegd op de donderdag daaraan voorafgaande.

Natuurlijk vallen er in zo'n periode harde woorden, ook weleens te harde, maar het is altijd mijn opvatting geweest, dat het om de zaak ging. En ik heb altijd gesteld, ook in het Algemeen Dagblad, dat mensen van politiek niveau met elkaar moeten samenwerken, ook als ze eens een keer verschil van inzicht hebben gehad, of met rode koppen tegenover elkaar hebben gestaan. Dat gebeurt in een bedrijf, dat gebeurt in een vereniging, dat gebeurt in organisaties en daar moeten ook ministers, ja uitgerekend ministers, tegen kunnen. Ik heb me wel gestoten aan een opmerking van de heer Tilanus en juist omdat die opmerking van hem kwam. De heer Tilanus, die in een t.v.-uitzending verklaarde, dat hij zich afvroeg of mijn advies aan H.M. de Koningin wel zo was bedoeld als het luidde en tegelijkertijd zei, dat hij mij zeer hoog achtte. Welnu, dames en heren, het een sluit het ander uit. Mijn advies was zorgvuldig voorbereid, zowel theoretisch als praktisch en ik had het zorgvuldig overdacht en ik maak er hier geen geheim van, dat mijn partijgenoten door mij waren geraadpleegd en mijn schriftelijk advies had de instemming van diegenen, die op dat ogenblik aanwezig waren, van oud-ministers en fractieleden. Maar ik zeg en herhaal met nadruk, voor mij is politieke wilsovereenstemming van de vijf niet dat één partij, DS'70, dan aan politieke wilsonderschikking doet. Wij waren de kleinste en ik zeg met nadruk: wij waren, maar dat wil

niet zeggen, dat men het woord politieke wilsovereenstemming mag gebruiken als men bijna van de anderen politieke wilsonderschikking vordert. Ik had niet voor niets samen met Drees en De Brauw en Keuning uitvoerige nota's over andere vraagstukken voorbereid en ingediend. Dat doet men niet als men uitsluitend er op uit is, de zaak niet te laten slagen en het heeft mij hogelijk gefraspeerd, dat in de beslissende zitting de heer Scholten nauwelijks over deze vraagstukken sprak en dat hij tegen ons zei, dat als wij het over de loon- en prijspolitiek eens zijn, dan zullen wij over de andere zaken het wel eens worden. Met die 70 miljoen van de heer Wiegel blijkbaar, terwijl het er om 240 ging. En waar het om ging dat weet u, niet om zulke geringe zaken, dat hebben Drees en De Brauw u duidelijk gemaakt.

Dames en heren, ik zou mijn verhaal nog lang kunnen volhouden en ik zou het ook graag gedetailleerd uiteenzetten, maar dat kan en mag niet. Wij gaan de verkiezingen in. Wij hebben met de Partij van de Arbeid heel wat verschil van inzicht gehad, maar desalniettemin behoor ik tot degenen, die politiek doen om de politieke zaak en niet vanuit de overweging, dat verkiezingen weleens tot een ander kabinet kunnen leiden en dus maar blijven zitten. Ik heb er geen zin in te blijven zitten en dan te doen wat die ander, die men niet in het kabinet wenst, zou doen.

De kiezer, die zo vaak in Nederland onderschat wordt, die kiezer moet nu uitmaken wie er in het parlement komen en hoeveel er van elke partij in het parlement komen. En, dames en heren, dan spring ik niet in de lucht van vreugde als ik in een theoretische berekening lees, dat wij twaalf zetels zullen halen en dan zit ik niet diep in de put bij 6 zetels in een opinieonderzoek vlak na de eerste breuk, waarin de verwarring nog groot was, omdat men er gebruik van maakte om te zeggen dat de bezuinigers niet wilden bezuinigen, nee de bezuinigers - de beleidsombuigsters - willen met verstand, met reden en met zin beleidsombuigingen en zij zijn er niet voor uit de weg gegaan. En wij hebben De Brauw niet het debat van het jaar laten voeren, om daarna te willen opstappen. We hebben De Brauw - en wij hebben dat met graagte gedaan - zijn gevecht willen laten leveren, om een bijdrage aan de sanering van onze economie te leveren. Maar dan horen óók de andere zaken te worden geregeld.

Dit Kabinet is kort van duur geweest. Om Wim Drees gerust te stellen, de levensduur van een auto is altijd langer geweest dan die van een kabinet, maar dit was wel een heel korte levensduur.

Gelukkig hebben we een paar zaken toch kunnen regelen, de optrekking van

de A.O.W., naar mijn gevoel niet genoeg, maar gelukkig toch een extra-op-trekking, de regeling van de oud-invaliden, een eerste aanzet van een nieuwe verkeerspolitiek, het werk van De Brauw, een woningbouwproduktie als nooit tevoren en een aantal andere zaken. Zij hebben de wind vaak tegen gehad; dat heeft ons niet ontmoedigd. Ontmoedigd heeft ons het feit, dat op zo'n beslissend punt blijkbaar geen overeenstemming kon worden bereikt. Eén ding hoop ik, hoe ook het volgende kabinet eruit zal zien, dat de volgende Premier deze les zal leren, dat ook regeerders zo nu en dan recht hebben op wat distantie en afstand en dat nachtvergaderingen geen regel behoren te zijn, want nachtvergaderingen putten mensen uit, zelfs de sterksten en maken koele beslissingen vaak onmogelijk.

Iedereen, dames en heren, speculeert over de vraag hoe het volgende kabinet eruit zal zien. Toen ik een paar weken geleden naar Den Uyl en Mertens op de t.v. zat te kijken, toen dacht ik, voor Mertens is het al bekeken, toen ik Den Uyl zag over de abortus-wetgeving, toen dacht ik dat wordt nog een moeilijk punt. Als ik Vrij Nederland lees, dan zie ik het Rooms-Rode Kabinet opdoemen, maar de oppositie ook reeds tegen zo'n samenwerking. Het is aan de kiezer en uitsluitend aan de kiezer om uit te maken, hoe het parlement er na de verkiezingen uit zal zien.

Gelukkig krijgen we snelle verkiezingen. Ik hoop, dat de partij zich zal inzetten. Deze partij, die een paar kenmerken heeft, die blijkbaar typisch bij een nieuwe partij behoren, deze partij die wel respect heeft voor het verleden, maar geen keurslijfachtige binding aan dat verleden, grote sociale beweging, bereidheid om de economische instrumenten die bij deze tijd horen, te hanteren, geen antwoorden uit het theorieboekje dat op alle vragen voor alle tijden een antwoord geeft, geen ideologie dus, maar wel idealen, grote vriendschap en grote bereidheid om voor de zaak te staan.

Mensen die zich willen inzetten, mensen die aanvankelijk misschien wel eens teleurgesteld waren om dat wat was geschied in het verleden, maar die zich uit die teleurstelling snel aaneen hebben gesloten om te zijn een nieuwe partij die bereid is vorm te geven aan een Nederland, dat formeel in 1972 leeft, maar dat door de technische ontwikkeling in werkelijkheid reeds het jaar 2000 in economische en technische zin is binnengetrepen en dat antwoorden moet geven op de vragen van deze tijd, van deze nieuwe wereld, die blijkbaar wel in technisch opzicht de antwoorden weet te vinden, maar die in politiek opzicht nog altijd aarzelt en nog altijd detailzaken boven hoofdzaken verkiest.

Wij staan voor belangrijke zaken zoals: werkgelegenheid, de spreiding van de werkgelegenheid, een beter leefklimaat met name in de steden en het vinden van oplossingen van de problemen van onze jeugd, de bejaarden en de economisch zwakkeren.

Ik hoop, dames en heren, partijgenoten, dat u met mij wilt erkennen, dat wij in 1971 een grote overwinning hebben behaald, maar toch nog te klein waren om de beslissende partij te kunnen zijn. Indien wij hard werken, indien wij eerlijk werken, indien wij fair zijn, indien wij niet op de persoon, maar op de bal spelen, indien het ons om de zaken gaat, indien wij ons inzetten voor onze partij, in de afdelingen, in het land, in woord en geschrift, dan zal DS'70 kunnen uitgroeien tot een politieke machtsfactor in dit land, die van betekenis kan zijn in regering of in oppositie, maar die altijd in beide situaties zichzelf behoort te zijn en te blijven!

Dank u wel.